

מחבב הוא את נכדו זה, כי כולנו ידענו אשר אמו הרבנית היתה אשה גדולה בדעת ויראת אלקים, ומסורה לרבנו הגדול כאחד החסידים הגדולים.

ויתרון חשיבות הי' לה בקרב החסידים, כי כולנו ידענו אשר חיי רבנו משנת תקנ"ג והלאה הוא תודת מסירת נפשה בפועל עבור רבנו הגדול, וכולנו החסידים החדשים בנינו ובני בנינו נהנים לאור רבנו הגדול בגללה.

* * *

הסכסוכים בהענינים בכלל, ובעניני ארה"ק בפרט, וחילופי המכתבים בין רבותינו שבאה"ק זצ"ל ורבנו הגדול, והדלטוריא שהכניסו בין אדמו"רי וואהלין זצ"ל ורבנו הגדול, החשיכו אז מאורות ישראל קדישא, ומעשה שטן הצליח, ורבנו הגדול חשב אשר בא עתו, עת שקיעת השמש.

באחד הימים¹³⁵ סיפר רבנו הגדול, לבתו הרבנית הצדקנית מצב הענינים, ואשר מרגיש הוא כי עת כבדה היא, והקטרוג גדול במאד, ויצטער במאד על מצב החסידים ותורת הבעש"ט.

בת רבנו הגדול הבינה כי המצב הוא איום ונורא, ואשר בתוצאותיו תלויים חיינו של רבנו הגדול, וימים אחדים היתה מבולבלה מאת אשר שמעה ותחליט כי מחויבת היא לגלות ליחידי סגולה ולהתיישב עמהם, וגמרה בלבה למסור חיי בעד חיי רבנו הגדול.

בת רבנו הרבנית הצדקנית קראה

¹³⁵ (135) בהבא לקמן (ראה נוסף לספר השיחות שבהערה (130) שיחת כ' כסלו תרצ"ג סעיף יא. יד. ספר השיחות תשי"ג ע' 59.

וכה סיפר¹³³ החסיד ר' אייזיק זצ"ל¹³⁴: בהיותי אברך הייתי בין הצעירים אצל רבנו הגדול, ופעם אחת שמענו מאמר על שלשה דברים העולם עומד, והדרוש הי' עמוק מאד ולא ידענו אותו.

על ידי השתדלות זקני החסידים זכינו להבטחה אשר אחר התפלה ביום א' יכנסו כעשרה אנשים לחזור המאמר לפני רבנו הגדול, ואנחנו האברכים הצעירים גם לא קוינו להיות בין הזוכים לכנוס פנימה בג"ע העליון.

— כן הי' סגנון הלשון בשנות קדם, בין התלמידים אשר ישבו בליאזני בשנות תקל"ח-תקנ"ט, היו קוראים את מקום בית מדרשם בשם היכל, החדר הראשון אשר בו היו מחכים לכנוס על יחידות בשם ג"ע התחתון, והחדר אשר בו ישב כ"ק רבנו הגדול, ג"ע העליון. —

בעת ההיא הי' כ"ק רבנו זה ילד קטן — מספר החסיד ר' אייזיק — וכל היום הי' בחדרו של רבנו הגדול, כי רבנו למד אתו אמירת הברכות, והי' מדבר בשפה ברורה, והי' בקי בברכות השחר, ק"ש, ברכות הנהנין בעל פה, וקורא אותיות שבכתב ועברי במהירות כנער בן שש שנים, וכבר ידע כמה מעשיות מתורה שבכתב ונביאים ראשונים ואחרונים.

* * *

יודעים היינו כולנו, כי רבנו הגדול

¹³³ (133) בהבא לקמן — ראה נוסף לה"תמים" שם — אגרות קודש ח"ד ע' תקו ואילך. ספר השיחות תרצ"ו — חורף השנת ס"ע 3 ואילך. וש"נ.
¹³⁴ (134) הר"ר יצחק אייזיק בר' מרדכי הלוי עפשטיין מהאמיל. — ראה אודותו לעיל ע' 52 הערה 11. וש"נ.

פנים יפות וראשית דבר' היו לאמר: כולנו חסידי אבינו רבנו אנחנו, וכולנו חייבים אנחנו למסור נפשינו בפועל ממש עבור אבינו רבנו ועבור תורתו תורת הבעש"ט, ותפסוק מלדבר ותבכה בכי רב.

לשמע הדברים האלה התרגש החסיד ר' משה מייזלש ויעמוד ממקומו בבהלה, ויאמר, מה אתם בוכים, הגידו לנו מה הדבר הזה, אנכי הראשון ההולך למות, באש או במים עבור רבנו הגדול, עבור תורת הבעש"ט, הגידו לנו מה לעשות, אנכי אלך בשמחה, בשמחה וטוב לבב מרב כל, כאשר ביאר לנו רבנו הגדול.

ראשית דבר – אמרה הרבנית – הנני דורשת מכם אשר תשבעו לי בשבועה חמורה שאין לה הפרה, אשר תקיימו ככל אשר אומר לכם, והשבועה תהי' רק על דעתי, כי אתם אינכם יודעים מה אגיד לכם, ובכן תשבעו שבועה חמורה עפ"י התורה שאין לה הפרה כלל גם בדבר שנוגע בנפש האדם.

לשמע הדברים האלה, הנה החסיד ר' משה ויילענקער שהי' נודע לבעל מוח מבהיל ואדיר לב והי' מופלא במתינות, הנה גם הוא התרגש במאד ויאמר כי דבר זה צריכים לעשות בשיקול הדעת ובמתינות גדולה כי ירא הוא להסכים על זה.

ר' משה מייזלש ור' פנחס לא חפצו גם להתיישב בזה ויאמרו הלא כבר החלטנו למלאות כל התנאים ואם כן איפוא מה ענין הישוב בזה, והשנים הכריעו את השלישי ויסכימו וישבעו שבועה חמורה עפ"י התורה.

עתה הנני עושה אתכם – אמרה ה' רבנית – לכית דין ואתם תקבלו עליכם להעשות בית דין לפסוק הלכה למעשה עפ"י גזירת חוקי ודיני תורתנו הקדושה.

שלשת החסידים הזקנים ר' משה מייזלש¹³⁶, ר' פנחס רייזעס¹³⁷ ור' משה ויילענקער¹³⁸, ותדרוש מאתם כי יבטיחו לה לשמוע בכל אשר תצוה עליהם, ואשר ישבעו לה בשבועת אומן בכל חומר שבדיני התורה אשר ישאר הכל בסוד גמור עד אשר אפשר יהי' לגלות.

האריות הללו אם כי היו אבירי הדעת ואדירי הלב, בכל זה התרגשו במאד ויאמרו לה כי צריכים המה להתיישב ביניהם תחלה אם יכולים המה להסכים על התנאים אשר אמרה ומבקשים המה זמן יום אחד.

בימים ההם הי' רבנו הגדול סגור בחדרו יותר מכמו הרגיל, וגם החסידים היותר מקורבים לא יכלו לכנוס ב- געה"ע, והשינוי בהנהגה הראה לדעת כי עת צרה היא, עת מצוקה, אבל מה היא הצרה, ובמה איפוא אפשר להועיל או לעשות איש לא ידע.

שלשה הנבחרים התועדו פעמים כמשך היום, והחליטו כי בלילה זה יתועדו כל הלילה לשקול בדעתם האם יכולים המה למלאות התנאים אשר התנתה בת רבנו הגדול.

הם התועדו יחדיו, התבוננו בהמצב ויבינו נאמנה כי בת רבנו הגדול יודעת היא יותר מכל הנעשה מאשר יודעים המה ואשר על כן מוכרחים המה ל- מלאות התנאים, ובהחלט זה באו אל בת רבנו הגדול, בזמן אשר יעדה להם.

בת רבנו הגדול קבלה אותם בסבר

(136) ראה אודותו לעיל ע' 111 ובהערה 7-8. וש"נ.

(137) ראה אודותו ספר השיחות תרצ"ז – תורף ה'ש"ת ע' 55 ובהנסמן שם הערה 14.

(138) ראה אודותו, התמים" חוברת ו' ע' ח [רעא, ב] ואילך.

יחנך וידריך את בנה ומהיותו בן שלש שנים הנהו תמיד בג"ע העליון.

כחשיבות גדולה ובחרדת קדש מזכירים כל החסידים הגדולים בכלל ושלשת אבירי החסידים הנ"ל בפרט, את שם בת רבנו הרבנית הקדושה, כי כל אחד יודע היטיב אשר מסירת נפשה ואצילות רוחה הצילו את אילנא דחייא.

* * *

הילד¹³¹ ר' מענדעלע, כנער בין גילו, משחק הי' בדברים של מה בכך, ובעת שרכנו הגדול הי' מתפלל הי' הוא לוקח תפוחי אדמה, עושה מהם כדוגמת בתים של תפילין קשורים בשרוכים והי' לובשם בזרועו ובראשו. וכאשר רבנו הגדול הי' חולץ תפיליו, הי' גם הילד ר' מענדעלע חולץ תפיליו, והי' משחק עמהם, אוחז בהשרוכים ומושכם על גבי הרצפה, כמשחק נערים קטנים.

בעת שחכינו בגעה"ת על חזרת הדרוש על שלשה דברים הנ"ל, ראינו דרך אחד הסדקים כי אחד תפוחי האדמה הסתבך סביבות רגל להשולחן, וישחה רבנו הגדול והסיר העיכוב, ו- הילד ר' מענדעלע התענג במאד וירוח וירקוד כילד קטן.

כשחלץ רבנו הגדול תפילין דר"ת, פתח את הדלת ויכנסו לחזור את הדרוש, ואנכי נשארתי על עמדי, כי יראתי לכנוס פנימה, אך כרגע שאל רבינו הגדול, מי נשאר שם, ענה אחד ה- חסידים, דאָרט איז געבליבן אַ יונגער- מאַן, ואמר רבנו יכנס גם הוא, פון אַ יונגערמאַן קאָן דאָך ווערן אַ אַלטער מאַן.

התבלבלתי במאד עד כי ברגעים ה- ראשונים לא ראיתי ולא שמעתי מאומה,

המצב ההוה, אחרי חידודי הענינים שנעשו על ידי הדילטוריא בין ה- אדמו"רים שבאה"ק, ואדמו"רי וואָהלין ובין אבינו רבנו הוא מבהיל מאד, ועפ"י הדברים אשר שמעתי מאבי יכולים להיות ח"ו תוצאות איומות.

שלשים שנה - אמר אבי - צריך האילן הטוב, לעידור וניכוש עד אשר יתן פריו, מאז היותו אילן, תורת מורנו הבעש"ט ומורנו המגיד זה עתה נהי' לאילנא דחייא, ועתה נתעורר הקטרוג הנורא אשר יוכל לגדע את הכל, חפץ הנני לחיות, כי כן הוא חיוב האדם עפ"י התורה אבל עוד יותר חפץ הנני לעדר ולנכש את האילן הזה שיתן את פריו עד כי יבא שילה. מורי המגיד נ"ע הגיד לי כי יבואו עתים רעים, והבטיח לי אשר בכל עת יעזרוני, ראיתי את מורי ורבנו אבל פניהם שחור, אות הוא כי תורתם בסכנה ואות הוא כי ...

מעיונות מים נפתחו, - אומר החסיד ר' משה ווילענקער - בהלה אחזה כול- נו, ונבכה בכבי רב, ודעתנו מתבלבלת.

ובכן - אומרת הרבנית - החלטתי לתת חיי תמורת חיי אבי, הנני חפצה להיות כפרתו, הנני נותנת את ימי חיי לאבי, אני הולכת למיתה ואבי ילך לחיים טובים ארוכים בשביל להחזיק האילן אשר נטע, ויעדרו וינכשו, ובזה אוכה גם אני בתורת אבי.

ביני לביני שלח הוד כ"ק רבנו הגדול פ"נ לכ"ק האדמו"ר הר"נ מטשערנאָביל זצ"ל¹³² ועבר מה שעבר, והרבנית בת רבנו נסתלקה, וקודם מסירת נפשה ביקשה את רבנו הגדול אשר הוא בעצמו

(139) ראה שיחת כ' כסלו שבהערה [135].